

शिवपुरी गाउँपालिका
शेरावगर, नुवाकोट

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: ७

संख्या: २०

मिति: २०८०/१०/०३

भाग - २

शिवपुरी गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति तथा सडक किनारका जग्गाहरुको उचित संरक्षण गरी सो को प्रभावकारी र बैज्ञानिक उपयोगबाट गाउँपालिकाको आय समेत वृद्धी गर्ने अभिप्रायले गाउँपालिकाको महत्वपूर्ण स्रोतको रूपमा रहेको सार्वजनिक जग्गाको उपयोग संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने शिवपुरी गाउँपालिकाको गाउँ कार्यपालिकाले तल लेखिए बमोजिमको कार्यविधि बनाएको हुनाले सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशित गरिएको छ ।

सार्वजनिक जग्गा संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि, २०८०

प्रस्तावना:

शिवपुरी गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति तथा सडक किनाराका जग्गाहरूको उचित संरक्षण गरी सो को प्रभावकारी र बैज्ञानिक उपयोगबाट गाउँपालिकाको आय समेत वृद्धी गर्ने अभिप्रायले गाउँपालिकाको महत्वपूर्ण स्रोतको रूपमा रहेको सार्वजनिक जग्गाको उपयोग संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने विषयमा यो कार्यविधिलाई मार्गदर्शक तुल्याउदै यस्तो कानूनको अभावमा सार्वजनिक जमिनको अनियन्त्रित र अव्यवस्थित प्रयोग सडक लगायतका सार्वजनिक जग्गा अतिक्रमण जस्ता कार्यहरूमा नियन्त्रण तथा नियम विपरित कार्य गर्ने जो सुकैलाई आवश्यक कानूनी कार्यवाहीको दायरामा ल्याउन, ग्रामिण सौन्दर्यता प्रबर्द्धनलाई व्यवस्थित तुल्याउदै सार्वजनिक ऐलानी तथा पर्ति सडक किनाराका जग्गाहरूको उचित संरक्षण गर्न वाञ्छनीय भएकोले शिवपुरी गाउँ कार्यपालिकाको मिति २०८०/१०/०३ को बैठकबाट यो कार्यविधि जारी गरिएको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (क) यो कार्यविधिको नाम सार्वजनिक जग्गा संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि २०८० रहेको छ ।

(ख) यो कार्यविधि गाउँ कार्यपालिकाको बैठकबाट स्वीकृत भएको मिति देखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यो कार्यविधिमा

(क) "सार्वजनिक जग्गा" भन्नाले नेपाल सरकारको स्वामित्वमा भई हाल स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ बमोजिम गाउँपालिकाको रेखदेख र संरक्षणमा रहेका सार्वजनिक प्रकृतिका जग्गाहरू सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले सडक क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने सडक किनाराका जग्गा समेतलाई जनाउनेछ ।

(ख) "संरक्षण" भन्नाले गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका सम्पूर्ण सार्वजनिक जग्गाहरूको अभिलेख त्यसमा गाउँपालिकाको नियन्त्रण एवम् त्यस्ता जग्गाको उचित संरक्षण तथा उपयोग र सडक लगायत सार्वजनिक सम्पतिको संरक्षण समेतलाई जनाउनेछ ।

(ग) "अध्यक्ष" भन्नाले शिवपुरी गाउँपालिकाको अध्यक्षलाई सम्झनु पर्दछ ।

(घ) "उपाध्यक्ष" भन्नाले शिवपुरी गाउँपालिकाको उपाध्यक्षलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ङ) "प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत" भन्नाले शिवपुरी गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्झनु पर्दछ ।

(च) "वडा" भन्नाले शिवपुरी गाउँपालिकाको वडालाई सम्झनु पर्दछ ।

(छ) "कार्यालय" भन्नाले शिवपुरी गाउँपालिकाको कार्यालयलाई सम्झनु पर्दछ । सो शब्दले वडा कार्यालय समेतलाई बुझाउँदछ ।

(ज) "शाखा" भन्नाले शिवपुरी गाउँपालिकाको राजश्व शाखालाई सम्झनु पर्दछ ।

- (झ) "निजी क्षेत्र" भन्नाले सार्वजनिक जग्गामा आवश्यक संरचना निर्माण गरी व्यवसायिक प्रयोजनका लागि उपयोग गर्न चाहने नियमानुसारको निकायमा दर्ता गरेको व्यक्त/फर्म/संस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ञ) "उपभोक्ता समिति" भन्नाले शिवपुरी गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सार्वजनिक निर्माणका लागि नियमानुसार गठन भएका उपभोक्ता समितिलाई सम्झनु पर्नेछ ।
- (ट) "टोल विकास संस्था" भन्नाले स्थानीय कानून बमोजिम गठन भएका टोल विकास संस्थालाई सम्झनु पर्छ ।
- (ठ) "सेवा सुविधा" भन्नाले शिवपुरी गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सम्पूर्ण सेवा सुविधालाई सम्झनु पर्छ ।
- (ड) "सार्वजनिक निर्माण" भन्नाले शिवपुरी गाउँपालिका भित्र निर्माण गरिएका सडक, पुल , पुलेसा, कल्भर्ट, ह्युमपाईप, सार्वजनिक उद्यान, पार्क पोखरी, भ्युटावर, मठ, मन्दिर, चर्च, गुम्बा, मस्जिद, लगायतका सार्वजनिक हित र सरोकारका निर्माणलाई सम्झनु पर्नेछ ।
- (ढ) "पहिलो पक्ष" भन्नाले शिवपुरी गाउँपालिकालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ण) "दोश्रो पक्ष" भन्नाले सार्वजनिक जग्गा उपयोगका लागि गाउँपालिका संग सम्झौता गर्ने पक्षलाई सम्झनु पर्दछ ।

३. सार्वजनिक, ऐलानी/पति जग्गाको विवरण संकलन गर्ने: (१) शिवपुरी गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका सार्वजनिक जग्गाहरूको लगत तयार गरी सो को अभिलेख राख्ने दायित्व वडा र गाउँपालिकाको हुनेछ ।

४. सार्वजनिक जग्गा संरक्षण समिति: (१) सार्वजनिक जग्गाहरूको एकीकृत अभिलेख राखी त्यस्ता जग्गाहरूको उपयोग एवम् संरक्षण गराउने प्रयोजनका लागि देहाय बमोजिमको एक पालिका स्तरिय समिति रहनेछ ।

क) अध्यक्ष	- संयोजक
ख) उपाध्यक्ष	- सदस्य
ग) सार्वजनिक जग्गा रहेको वडाको वडा अध्यक्ष	- सदस्य
घ) कार्यपालिका सदस्यहरू मध्ये अध्यक्षले तोकेको २ जना	- सदस्य
ड) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	- सदस्य
च) राजश्व शाखा प्रमुख	- सदस्य सचिव

(२) समितिको बैठकमा आवश्यकतानुसार राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरू, सम्बन्धित बजार व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारी टोल विकास संस्थाका पदाधिकारी वा अन्य व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

(३) सार्वजनिक जग्गा संरक्षण समितिले सार्वजनिक जग्गाको उपयोग एवम् संरक्षण गर्दा जग्गाको विद्यमान संरचना, बनोट नबिग्रिने गरी सो को संरक्षण गर्ने उद्देश्यका साथ उपयोग गर्ने निर्णय गर्न सक्नेछ ।

५. सार्वजनिक जग्गा उपयोग गर्न सकिने क्षेत्रहरू: (१) यस गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका सार्वजनिक जग्गाहरूको अवस्था विश्लेषणका साथै कुनै पनि हानी नोक्सानी नहुने र जग्गाको स्वरूपमा खासै परिवर्तन नहुने गरी उक्त जग्गालाई गाउँपालिकाको आय वृद्धि हुने गरी देहाय बमोजिम संरक्षण र उपयोग गरिनेछ ।

- क) राजमार्गको निश्चित सीमानाभित्र रहेका सार्वजनिक जग्गाहरूलाई कुनै पनि व्यवसायिक प्रयोजनको योजना बनाउन पाइने छैन ।
- ख) हरियाली वन क्षेत्रमा रहेको जग्गामा अनुमति विना कुनै संरचना बनाउने उद्देश्यले उपयोग गरिने छैन ।
- ग) कुनै पनि सार्वजनिक संरचना तथा प्राकृतिक स्रोत र साधनको संभावना नभएका र हाल कुनै पनि हिसाबले प्रयोगमा नआएका सार्वजनिक जग्गाहरूलाई गाउँपालिकाको हितमा प्रयोग गर्ने ।
- घ) सार्वजनिक जग्गासंग सीमाना जोडिएको नीजि क्षेत्रको लगानीमा सार्वजनिक जग्गाको उचित संरक्षण, रेखदेख, ग्रामिण सौन्दर्यता वृद्धि र उक्त जग्गाको सुधार गरी गाउँपालिकाको आय अभिवृद्धि हुने गरी निश्चित रकम उपलब्ध गराउने शर्तमा प्रयोग गर्न दिन सकिने ।
- ङ) नीजि क्षेत्रका तर्फबाट पूर्ण रूपले सोही क्षेत्रको लगानीमा सार्वजनिक जग्गाको स्वरूपमा कुनै परिवर्तन नहुने गरी पार्क उद्यान वा पर्यटकीय क्षेत्रका रूपमा विकास गरी गाउँपालिकाको आयमा अभिवृद्धि गर्नका लागि दिन सकिने ।
- च) यसरी नीजि क्षेत्रलाई उक्त सार्वजनिक जग्गा प्रयोग गर्न दिदा स्वामित्व हस्तान्तरण हुने गरी दिन पाइने छैन ।
- छ) गाउँपालिकाको समग्र हित हुने खालका अन्य कार्यहरूमा यस क्षेत्रका सार्वजनिक जग्गाहरूको प्रयोग गर्न सकिने छ ।

६. सार्वजनिक जग्गा उपयोग गर्ने प्रकृया: (१) यस कार्यविधिको बुदां नं ३ बमोजिम पहिचान भएका सार्वजनिक जग्गाहरूलाई देहाय बमोजिम प्रयोगमा ल्याइनेछ ।

- क) गाउँपालिकाले आफ्नो लगानीमा उक्त जग्गामा संरचना निर्माण एवं सुधार गर्न सक्ने ।
- ख) सार्वजनिक जग्गाको विद्यमान संरचना भत्केको वा संरक्षण गर्नुपर्ने भएमा सो को संरक्षण गरी प्रयोग गर्न सक्ने ।
- ग) सार्वजनिक जग्गामा गाउँपालिकाको लगानीमा निर्माण भएका संरचनाहरू भाडामा लगाई आय अभिवृद्धि गर्ने ।
- घ) नीजि क्षेत्रलाई अन्य व्यापारिक प्रयोजन नभई पर्यटकिय संरचना निर्माण जस्तै पार्क, उद्यान निर्माण गरी पर्यटकहरूलाई आकर्षित गर्ने उद्देश्यका साथ प्रोत्साहन गर्ने ।

७. सार्वजनिक जग्गा उपयोगमा ल्याउनका लागि आवश्यक प्रकृया: (१) सार्वजनिक जग्गा उपयोगमा ल्याउनका लागि देहायका प्रकृया पुरा गर्नुपर्नेछ ।

- क. दफा (४) बमोजिमको समितिको सिफारिशमा शिवपुरी गाउँपालिकाको राजस्व परामर्श समिति तथा कार्यपालिका बैठकबाट सार्वजनिक जग्गा उपयोगमा लगाउने बैठकबाट सार्वजनिक जग्गा उपयोगमा लगाउने निर्णय भएको हुनुपर्नेछ ।
- ख. सार्वजनिक जग्गाको प्रयोग निश्चित संरचना निर्माण सहित गाउँपालिकाको तर्फबाट प्रयोग गरिने हो वा जग्गाको स्वरूप परिवर्तन नहुने गरी नीजि क्षेत्रलाई प्रदान गरिने हो सो बारे यकिन भएको हुनुपर्नेछ ।
- ग. सार्वजनिक जग्गाको उपयोगबाट गाउँपालिकालाई हुनसक्ने लाभ लागत विश्लेषण सहित सार्वजनिक जग्गा संरक्षण समितिले निर्णय सहित सिफारिश गरेको हुनुपर्नेछ ।
- घ. गाउँ कार्यपालिकाबाट निर्णय भए पश्चात गाउँपालिका स्वयंले उपयोग गर्ने भए सोही बमोजिम एवं निजी क्षेत्र, संस्था वा व्यक्तिलाई दिने भए नियमानुसारको प्रकृया पूरा गरेर सम्झौता गरी एकपटकमा बढीमा दुईवर्षसम्मका लागि उपयोग गर्न दिन सकिनेछ ।
- ङ. नीजि क्षेत्रको प्रस्ताव स्विकृत गरिएको हो भने सो क्षेत्रका तर्फबाट गाउँपालिकालाई वार्षिक रूपमा प्राप्त हुने रकम बारे स्पष्ट हुनु पर्ने ।
- च. सार्वजनिक जग्गाको संरक्षण र सुधार सहित सामान्य संरचना निर्माण गरी गाउँपालिकालाई वार्षिक दस्तुर बुझाउने गरी गाउँपालिकाले कुनै व्यक्ति, संस्थालाई दिन सक्नेछ ।
- छ. अन्य आवश्यक शर्तहरू राखी सम्बन्धित पक्षसंग सम्झौता गरी कार्य प्रक्रिया अगाडी बढाउन सकिनेछ ।

८. कुनै विवाद भएमा गाउँपालिकाको निर्णय अन्तिम हुने : (१) सार्वजनिक जग्गा संरक्षण र उपयोगका सम्बन्धमा कुनै विवाद भएमा गाउँपालिकाको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

९. सम्झौता पुनरावलोकन गरिने: (१) यस कार्यविधि बमोजिम गरिएको सम्झौता प्रत्येक २ वर्षमा पुनरावलोकन गरिनेछ । पुनरावलोकनका क्रममा लाभ लागत विश्लेषण गरी सम्झौतामा दुवै पक्षको सहमतीमा आवश्यक बुँदाहरू थप घट गर्न सकिने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पुनरावलोकनका लागि सहजीकरण समितिले अध्ययन गरी समसामयिक रूपमा सम्झौतामा गर्नुपर्ने हेरफेरका सम्बन्धमा गाउँकार्यपालिका समक्ष सिफारिस गर्ने ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम बजारको अवस्था विश्लेषण गरि वार्षिक रूपमा बुझाउन सहमति भएको रकमका सन्दर्भमा दुवै पक्ष सहमत भई १० प्रतिशत रकम थप गर्न गाउँ कार्यपालिकामा सिफारिस गर्न सक्ने ।

१०. सम्झौताका शर्तहरू उल्लंघन भएमा सम्झौता तोड्न सकिने : (१) सार्वजनिक जग्गा उपयोगका लागि भएको सम्झौताका शर्तहरूको पूर्ण पालना गर्नुपर्नेछ । शर्तहरूको पालना नगरिएको खण्डमा तत्काल सम्झौता रद्द गरि यसबाट भएको हानी नोक्सानी समेत दोस्रो पक्षसँग असुल उपर गरिनेछ ।

(२) कुनै व्यक्ति वा संस्थाले गाउँपालिका संग सम्झौता गरि लिएको जग्गा अन्य कुनै व्यक्ति वा संस्थालाई हक हस्तान्तरण गर्न पाउने छैन । कसैले यस विपरित अन्य कुनै व्यक्ति वा संस्थालाई

हक हस्तान्तरण गरेको वा बिक्री गरेको जानकारी आएमा निजसँग गरेको सम्झौता स्वतः खारेज हुनेछ ।

(३) यस कार्यविधि बमोजिम लिईएको जग्गा जुन प्रयोजनको लागि र जति क्षेत्रफलमा निश्चित संरचना बनाउने गरी सम्झौता गर्दाका बखत भनिएको छ सोही प्रयोजन र क्षेत्रफलमा मात्र निर्धारित संरचना बनाउन पाईनेछ । कसैले सम्झौता विपरित आफूले लिएको भन्दा बढी जग्गा उपभोग गरेको वा जग्गा मिचेको पाईएमा निजसँग गरिएको सम्झौता रद्द गरी बनाईएको संरचना भत्काईनेछ र सो भत्काउदा लाग्ने रकम समेत सोही व्यक्ति वा संस्थाबाट असुल उपर गरिनेछ ।

११. अनुगमन र प्रतिवेदन: (१) सम्झौता बमोजिम दोस्रो पक्षबाट हुने काम कारवाहीका सम्बन्धमा गाउँपालिकाका तर्फबाट नियमित अनुगमन गरिनेछ ।

(२) दोस्रो पक्षले प्रत्येक वर्ष भए गरेका कामहरू, प्राप्त उपलब्धी एवं आई परेका समस्या र समाधानको उपाय सहितको प्रतिवेदन राजस्व शाखाले गाउँपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ ।

१२. दण्ड सजाय र जरिवाना : (१) यस कार्यविधि विपरित कसैले गाउँपालिकाबाट अनुमति नलिई सार्वजनिक जग्गा प्रयोग गरेको पाईएमा त्यस्तो व्यक्ति वा संस्थालाई गाउँपालिकाले लिखित सूचना दिई नियमानुसारको प्रक्रियामा आबद्ध हुन लेख्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम लिखित सूचना दिदा समेत सम्बन्धित व्यक्तिले अटेर गरेमा वा नियमानुसार प्रक्रियामा आबद्ध हुन नआएमा गाउँपालिकाले नीजले बनाएको संरचना भत्काउन सक्नेछ र सो बापत लागेको खर्च समेत सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्थाबाट असूल उपर गर्न सक्नेछ ।

१३. साविकमा भएका कार्यहरू यसै बमोजिम भएको मानिने: (१) यो कार्यविधि जारी हुनुभन्दा अघि शिवपुरी गाउँपालिकाको तर्फबाट सार्वजनिक जग्गाको संरक्षण एवं उपयोग गर्ने प्रयोजनका लागि भएका विभिन्न निर्णय एवम् सो बमोजिम गाउँपालिकाको तर्फबाट आवश्यक संरचना निर्माण गरी वा निजी क्षेत्रलाई नै संरचना निर्माण गर्न लगाई सम्झौता गरी वा नगरी उपयोग गराइएको विषय समेत यसै ऐन बमोजिम भएको मानिनेछ

(२) साविकमा भएका निर्णयमा कुनै पुनर्विचार गर्नुपरेमा सार्वजनिक जग्गा संरक्षण समितिको सिफारिशमा गाउँकार्यपालिकाबाट निर्णय भए बमोजिम हुनेछ ।

१४. बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार: (१) यस मापदण्डको कार्यान्वयनमा कुनै बाधा अड्काउ परेमा गाउँ कार्यपालिकाले त्यस्तो बाधा अड्काउ फुकाउन सक्नेछ ।

१५. संशोधन तथा हेरफेर: (१) गाउँ कार्यपालिकाले आवश्यक देखेमा यस कार्यविधिमा संशोधन मा हेरफेर सक्नेछ ।

आज्ञाले
वसन्त कार्की
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत